

U Zetićeveim otkucajima srca, prebivaju i šapatom sačuvane mile tajne srca, dani kad se biće otvaralo neočekivanim događajima, kad se »budni« čovjek sljubljuje s drugim bićem, i postaje jednim čovjekom... jednim cijelim voljenim bićem.

Takoder se u lirici pejzaža ostvaruje osebujna poetika prostora. Uz poetiku prostora, pojavljuju se i pjesnički utisci modrih morskih pejzaža. Pa je tako nezaobilazno spomenuti i simpatičnu suigru mijena godišnjih doba, kako su tekstovi hotimično nastajali, te nadasve mističnu (kontemplativnu) komponentu koja se neprimjetno probija kroz blagi lirski oratorij besjedovnih stihova. Uz kontemplativnu (ljubavnu) dimenziju nagovora neočekivano se pojavljuje i

autentična kozmička vizija ljubavi mladoga pjesnika, koja dolazi do izražaja u kratkim nanizanim fragmentima. Povrh spomenute kontemplativne i kozmičke iz prikrajka riječi prisutni su i mnogi motivi s cvjetnim dekorom, stvarajući prirodan ambijent kakav manjka u modernoj umjetničkoj riječi.

Svi ti pokušaji i ostvaraji kulminiraju u središtu samog naziva djela *Čudesni dani* (O ljubavi). Odista, što naposljetku drugo reći, nego da su dani kad se čovjek zaljubljuje uvijek čudesni... s kojim dojmom i sam privodim kraju ovih tek nekoliko crtica o dražesnom opusu mladoga pjesnika.

Arsen Dedić

Jean Baudrillard, *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*, Zagreb, Naklada Ljevak, 2006, s francuskoga preveo Leonardo Kovačević

S vremena na vrijeme i svjetska filozofska scena porađa svoje zvijezde. Iako bi se teško moglo reći da na njoj postoji usustavljen star-sistem, poput holivudskog, ipak se uvijek upravo neke filozofe pita kako procjenjuju svjetsko-političke događaje, te kakav je njihov stav prema nekim globalno medijskim zbivanjima.

Primjerice, neupitna je u tom kontekstu uloga Slavoj Žižeka Nema značajnijeg medijsko-političkog događaja u protekloj dekadi o kojemu se nije oglašio taj »div iz Ljubljane«. I svi su čekali takav njegov istup. Jednako su tako nakon izbivanja Iračkog rata Jürgen Habermas, već poslovični njemački intelektualni autoritet i filozofski arbitar, te nedavno preminuli svestrani filozof Jacques Derrida – uz sudjelovanje još nekolicine poznatih intelektualaca – podastri Deklaraciju o europskom identitetu. No još prije

njih prave su teorijske zvijezde bila druga dva »filozofa«, koji su odbijala zvati se tim imenom.

Najprije sveprisutni Peter Sloterdijk, koji je nakon svoje *Kritike ciničkog uma*, dobrotno zatalasao ustajalo ozračje njemačke akademske scene. »Skandal« što je u njemačkoj filozofskoj javnosti prouzročio svojim predavanjem iz 1999. godine u bavarskom dvorcu Elmau: *Pravila za ljudski park. Odgovor na Heideggerovo pismo o humanizmu*, ostavio je dubok intelektualni pečat doba. I to kako na njemačke akademske strukture, tako i na medijski tretman filozofije.

Konačno, prije petnaestak godina, neupitna zvijezda neslužbene medijske filozofijske scene bio je, bez ikakve sumnje, Jean Baudrillard. Posebice je pozornost teorijske i medijske javnosti privukao svojim tekstovima »Zaljevski rat nije se dogodio« i »Ne treba sažalijevati Sarajevo«.

Svojim, rđoako paradoksalnim, tezama i zaključcima svakako je pridonio sasvim novom pogledu na globalna svjetska zbivanja. Baudrillard je, na neki način, diktirao »intelektualnu modu«, ali se ipak ne može reći da je trivijalizirao samu problematiku kao mnogi današnji, »površinski gurui«.

Najnovija knjiga Jeana Baudrillarda, što je imamo u vrsnom prijevodu Leonarda Kovačevića, svojevrsan je sukus cijele autorove filozofske i teorijske pozicije.

Naime, nakon *Simboličke razmjene i smrti* (1976), djela što je sumiralo prvu fazu njegove spisateljske djelatnosti, *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti* (2004) osebujni je memento svih važnih

mjesta drugog razdoblja intelektualnog angažmana francuskog autora.

Moglo bi se reći da Baudrillard uvijek iznova ispisuje jednu knjigu o *fatalnim strategijama transparentnosti zla i savršenog zločina*. Naravno, ovdje su parafrazirani naslovi njegovih knjiga iz osamdesetih i devedesetih!

Osim što je postao poznat svojom teorijom simulacije i simulacruma, Baudrillard piše navlastitu povijest de-evolucije digitalne, odnosno integralne stvarnosti, koja to zapravo nije. Naime, sam mu francuski jezik onemogućuje napraviti distinkciju između stvarnosti kao pukog realiteta te onoga što, primjerice, Nijemci nazivaju *Wirklichkeit*, a što označuje višu razinu stvarnosti – naime, zbiljnost.

Ova je, pak, nesvodiva na puku ontologiju aktualiteta i filozofski je podatnija. Jer upravo ova »ontologija aktualnosti« bitno filozofski ograničuje domete Baudrillardove teorije. No to ne znači da u njoj ne bismo mogli pronaći mnoštvo vrijednih uvida o svijetu u kojemu živimo.

U ovom našem svijetu koji je, naravno, još uvijek puno stvarniji nego *zbijski*, svjedoci smo deregulacije samog načela stvarnosti. Lišeni smo dimenzije Imaginarnog, kao onoga navlastito »ljudskog« nastojanja za transcendiranjem svakodnevnog. Lišeni smo sna; nema više strasti, ostale su nam samo dužnosti. Rastuće snage takozvanog »Dobra« u svijetu – čije su oličenje danas npr. anti-teroristički borci protiv osovina Zla – pokušavaju eliminirati svaku mogućnost alternative postojećem neo-liberalnom, prešutnom konsenzusu. U tom smislu,

Baudrillard uvodi Zlo kao znak otpora tim snagama Dobra.

Žižekovom parafrazom, naime pozivom *Welcome to the Desert of the Real*, on govori o užasima jednog totalno uređenog »stvarnog svijeta«. No, kako bi rekao Nietzsche, sa stvarnim svijetom odbacili smo i svijet privida. U tom svijetu snage tzv. »Dobra«, tretiraju Zlo kao objektivno uklonjivu stvarnost!

Svjedoci smo već poslovičnih fatalnih strategija »transnumerizacije« svijeta u čistu informaciju. Koliko je, pak, sama informacija postala pošasću koja zagađuje svaku mogućnost dubljeg promišljanja svijeta, izlišno je i spominjati! Baudrillard govori o dvostrukoj iluziji: onoj objektivne stvarnosti svijeta i, njoj komplementarnoj, subjektivne stvarnosti subjekta.

Svojom tvrdnjom da je svijest integralni dio svijeta, a svijet da je, zauzvrat, integralni dio svijesti, nekoliko podsjeća na mladoga Marxa iz *Njemačke ideologije* u kojoj je govorio o »svjesnome bitku«. Za Baudrillarda, svijet nije tu da bismo ga spoznali, već je u načelu svijeta to da *on misli nas*. Gотовo je s igrom transcendencije, preostaje integralni oblik stvarnosti čiji smo mi izvršitelji. Krećemo se prema apsolutnom idealizmu informacijskih tehnologija. Baudrillard, naime, uvodi *patafiziku*, znanost imaginarnih rješenja. Ona je pokušaj integralne metafizike, koji bi posve ispunio svaki segment stvarnosti u kojoj obitavamo. Dakle, dok se *metafizika* bavila uzvisivanjem tzv. objektivne stvarnosti, u Integralnom smo svijetu potrebiti takovrsne »patafizike«.

Da bismo izbjegli »užas praznine« takvog Integralnog svijeta, prema Baud-

rillardu, moralnom ugovoru koji nas veže sa stvarnošću treba suprotstaviti pakt inteligencije i lucidnosti. Naime, za razliku od iluzija koje obilježuju čovjeka kao takvog – dakle, subjektivne, o slobodi, te objektivne, o postojanju stvarnosti – treba nam osebujna inteligencija zla. To je mišljenje svijeta koji nas misli! Sveprisutna iluzija »društva informacije« uvedena je tek kako bismo bili »dezinficirani« od bilo kakve pretpostavke *dogadaja*. Naime, *status quo* »svijeta Dobra«, ne želi nikakve promjene!

Baudrillard suprotstavlja *mondijalizaciju* davno iznađenim tekovinama – socijalne zaštite s institucionalnom pozadinom (45). Prema njemu, san o identitetu završava u indiferentnosti. Tako je i nedavno medijski eksploatirani slučaj »Stockholmskog sindroma« kod njega dobio svoje »integralno tumačenje«!

Pod nazivom »Umorstvo znaka«, Baudrillard nastavlja tematiziranje svijeta Integralne stvarnosti. Položaj znaka nestaje s položajem stvarnog, u obzoru virtualnog i numeričkog. Naoko paradoksalno, i demokracija je savršeno ostvarena u tehničkom svijetu. Svjedoci smo kraja političke ekonomije znaka, kao zlatnog doba simulacije.

S druge strane, prema autoru, ušli smo u novu fazu fetišizma: znak postaje predmetom, s onu stranu bilo kakve metafore. Virtualnost događaja oduzima istomu svaku povijesnu dimenziju.

Dok je čin pisanja i samo Pismo još bila *aktivnost*, u današnjem je aktualitetu, kroz dominaciju računala i video-ekrana nametnuta *interak-*

tivnost. Ako ne sudjelujemo, nismo više živi!

Baudrillard vrlo često spominje tri-vijalizirano nasilje *rata*, još od njegova čuvenoga teksta (*Zaljevski rat nije se dogodio*). Svaki se rat manje-više pretvara u *banalno nasilje slika*. Prema njegovu mišljenju narod već odavno vjeruje samo u carstvo znakova, a ne u stvarnost. Sve postaje estetskim u najgorem smislu riječi! U osebujnoj *Ekstazi komunikacije* računalo postaje protezom, a ekran ektoplazmom.

Ono što je posebice zanimljivo u svemu tome jest još jedna činjenica. Naime, postoji samo virtualna povijest, virtualna politika i virtualna tehnika, ali ne povijest, politika i tehnika virtualnog!!! U takvom je svijetu patafizika ironijska znanost *par excellence*. Na umjetničkom planu, zbiva se »pad slike u stvarno«, preopterećenje značenjem, ubijanje smislom. Na primjer, kroz fenomen Big Brothera: sve je vidljivo, a nema se što vidjeti! I još jedna objekcija iz sfere tradicionalne estetike i suvremene umjetnosti. Konačno nasilje počinjeno na slici jest nasilje sintetičke slike što izbija *ex nihilo* iz računala. *Digitalna i numerička proizvodnja briše sliku kao analogon, briše stvarno koje se može zamisliti*.

Baudrillard gotovo očajnički priziva Warhola kada želi spasiti ništavilo slike. Naime, odsutnost iz same slike ono je što čini njezin smisao. Kad je sve vidljivo, gubi se dimenzija zamišljanja, imaginacije. Četvrta dimenzija, dimenzija virtualnog, poništava preostale tri. Dobivamo (postmoderni) hiperprostor bez dimenzija. Jer »tišini slike ravnopravan je samo muk mase i šutnja

pustinje« (94). Stoga, prema Baudrillardu, treba da otrgnemo *stvarno* (ili *zbiljsko!*) načelu stvarnosti, kao i sliku načelu reprezentacije. Zadatak svima nama biti će: iznova pronaći sliku. Umjetnost kao oblik ne znači ništa; on je samo znak koji upućuje na odsutnost. Baudrillard ironizira i samozadovoljne spektakle umjetničke zajednice, kao još jedini vidljiv dokaz postojanja umjetnosti kao takove!

U daljnjem stupnju analize *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti* suočava nas s temeljnim dualitetom današnjice, onim između *virtualnog* i *dogadajnog*. Munjeviti *dogadaj* jest onaj koji odjednom presijeca monotoniju proglašene kraja povijesti. Naravno, jedan od takvih događaja zbio se 11. rujna 2001. godine.

Ono što je nakon njega uslijedilo, bilo je »stvarna represija« nad »virtualnim zločinom«. Novouspostavljeni planetarni policijski poredak počeo je progoniti »virtualne neprijatelje«. *Nota bene*: Oružje za masovno uništenje nikad nije pronađeno! Cilj toga novog svjetskoga poretka, prema Baudrillardu, jest konačni *ne-događaj*.

Taj je poredak uspostavljen u svrhu ispražnjavanja svake političke supstancije, sve dok se, predviđa on, ne okrene protiv vlastite populacije. Baudrillard ipak slabo vrednuje otpore tom poretku. Za njega su to tek prividi protumoći, naime, prosvjedi kao nemoćni pred američkom *Realpolitik*. U tome se Baudrillard umnogome razlikuje od suvremenih političkih filozofa, npr. Badioua.

Danas, pak, informacijski sustav predstavlja beskrajn stroj koji proizvodi

»umjetne događaje« kao znakove na univerzalnom tržištu ideologije.

Nadalje, autorova objecka glade filmske umjetnosti sažeta je u sljedećem: »Film nestaje jer je prešao u stvarnost«. Naravno, velika je razlika događaja u povijesnom vremenu i tzv. »realnom, stvarnom« vremenu informacije. No teško ćemo, prema Baudrillardovu mišljenju, ponovno dohvatiti dimenziju *povijesnog* u Integralnoj stvarnosti! Za njega u novom svjetskom poretku više nema revolucija nego samo sporadičnih *grčenja*.

I dok je terorizam proglašen istinskim, nikada dohvatljivim neprijateljem, globalna moć više nema posla sa sablašču komunizma, nego sa svojom navlastitom. Posve je izvjesno da izdašnost informacija odgovara niskoj stopi rasta spoznaje! Bolna je to istina koju ne svjedoči samo Baudrillard.

Događaj što se zbilo 11. rujna, a o kojemu je autor pisao 2002. godine u tekstu »Bit terorizma«, označio je prijelomnicu u našem poimanju stvarnosti, ako ne već i *zbiljnosti*. Naime, tada se nešto doista zbililo, a da nije bilo moguće, a da to nitko nije mogao predvidjeti. Taj je događaj, naravno, u posvemašnjoj suprotnosti s predvidljivim ratom u Iraku! Za Baudrillarda je nasilje realnoga vremena istodobno i nasilje informacije. Živimo tako u teroru viška značenja i potpune bezznačajnosti. Upravo se stoga rađa svetogrдна žudnja za izbijaњem Zla?!

No, prema Baudrillardu, nema mjesta kritičkom mišljenju. U tome se on ponovno vrlo razlikuje od suvremenih autora re-politizacije, ovaj put spomenimo Rancièrea i Žižeka. Prema

njemu tek je nadati se da ono virtualno nikada neće poništiti ono *događajno*.

Nadalje, ako je nesreća slučaj, Zlo je sudbonosno. Ideja nesreće često je najjednostavnije rješenje u nemogućnosti da se promisli Zlo. Lokomotivi samouništenja, pak, ne zapovijeda Zlo, nego Dobro!

Pošto je svijet virtualno spašen – a u što cinički uvjeravaju tzv. »snage Dobra« – nema potreba za Spasenjem. Iako ništa nije nestalo fizički, sve je nestalo metafizički! Baudrillardova teorija o inteligenciji zla potječe od pretpostavke da naše nesreće uzrokuje Zloduh u svakome od nas. Dakle, inteligencija zla počiva na odbijanju pretpostavke o nedužnosti. Ovdje, autor navodi primjer iz Kabbale: Bog vara vlastitu prisutnost u svijetu sa ženskim načelom Zla (150). Zlo se sastoji u odvrćanju svih stvari od njihove »objektivne« opstojnosti. Tvrdokorno je praznovjerje o Dobru i Zlu sadržano u fantazmatskoj projekciji osovine zla i manihejskoj borbi protiv te snage. To je još jedna »fatalna strategija« reverzibilne povezanosti Dobra i Zla.

Baudrillard još jednom »skandalizira«. Potraga za Dobrom je nemoralna! Samo prepoznajući zlo u sebi, moći ćemo izići na kraj s *horror vacui* »dobrog svijeta«. Namjerno ovdje preskačući inače zanimljiva autorova razmatranja *imigracije* i terorizma (155), vraćam se onome najbitnijem za knjigu *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*. Inteligencija zla, zapravo znači da je nasilje koje vršimo ono koje dosuđujemo sebi. Ovo je osebujno »grčenje« svjetskoga poretka kojemu je terorizam ujedno događajni trenutak i povratna slika.

Svojem već spomenutom negativnom odnosu prema pojavnosti

politike u suvremenosti Baudrillard pridodaje i slijedeće objeckije.

Politika je mjesto zlog djelovanja, upravljanja zlom koje se raspršilo u pojedinačne duše i kolektivne manifestacije u svim svojim oblicima – povlasticu, porok i korupciju (157). *Opasnost za politiku jest u tome da je ljudi ne žele!*

Takozvani Društveni ugovor, kao osnova današnje politike, »ukleti je udjel« (159). Svjedoci smo sveprisutne korupcije kao kolektivne psihodrame. A glede revolucije, Baudrillard će reći da su je ljudi doista htjeli sprovesti, ali su najprije željeli spektakl. Nema više metafizičke prisutnosti Zla; ono je posvuda oko nas. Istodobno, nije dovoljno biti inteligentan, a da se ne bude glup! Baudrillard u svojim stilskim eskapadama i jezičnim kalamburima pronalazi i pretpostavku o »suverenoj gluposti«?! Ipak, Baudrillard ne otpisuje mišljenje kao zastarjelu kategoriju filozofskog aparata. Mišljenje jest konačno naspram beskonačne numeričke inteligencije; što su brojnija inteligentna bića, mišljenje je rjeđe.

Presudno je to što danas na tržištu ima previše informacija, previše sive tvari za ono što ostaje od žive materije. Nude se dvije perspektive: pozitivni iluminizam, koji vodi euforiji umjetne inteligencije, te regresivni nihilizam koji, pak, završava u moralnoj i kulturnoj depresiji.

Da bismo to izbjegli, prema Baudrillardu, moramo shvatiti da svijet nije ono što mislimo, on je ono što misli nas. Konačno, dualnost je vječna, totalitet dugoročno izumire! Dualnost dobra i zla jest ta koja prelama Integ-

ralnu stvarnost. Za Baudrillarda je moralni zakon nemoćan pred pravilom igre i poretkom Zla. Dakle, virtualno dovršenje svijeta jest *Savršeni zločin* (naziv knjige iz 1990).

Svijet u kojemu živimo zasićen je. Stanje je to u kojemu je previše rasta. Gomilanjem znakova Dobra počinje doba Zla i njegove transparentnosti. Racionalno se ponašanje više ne isplati; mudrost bi se sastojala u poopćavanju iracionalnih ponašanja.

Prema Baudrillardu su mišljenje i rad i stvarno ispražnjeni od svoje biti. Proizvodnjom njihovih nadomjestaka, oni postaju tragovi ili beskorisne singularnosti. Ipak, »fantazmi integralnog svijeta informacije i komunikacije potajno se suprotstavlja želja za svijetom u potpunosti sačinjenim od srodnih izbora i nepredvidljivih podudarnosti« (194). Poeziju i mišljenje, dakle, treba shvatiti u njihovoj doslovnosti, a ne istini: istina samo pogoršava stvari. Mišljenje se pridružuje događaju svijeta takvog kakav jest, u njegovoj nepredvidivoj slučajnosti.

Tu je i dvosjekli mač Baudrillardove teorijske pozicije. Njegova ontologija aktualnosti završava u kraju povijesti u njezinoj linearnoj trajnosti i kraju događaja u njegovu radikalnom diskontinuitetu (197).

Ovo donekle zasjenjuje potencijalnu kritičku žaoku njegove »filozofije«. Tvrdnja da ništa nije istinito, a sve je ispravno, opasna je kao moguće naslućivanje defetizma prema aktualitetu. Iako nudi beskrajno zavodljive primjere iz svijeta u kojemu obitavamo, Baudrillard nas svjesno udaljava od žudnje da u njemu nešto promijenimo. Njegov je

navlastiti bijeg od istoga u dimenziji igre i neočekivanom »mističkom romantizmu« na tragu Hölderlina.

Je li Baudrillardov bijeg tek još jedna njegova cinička, gotovo podmukla varka? Ako tomu i nije tako, to gore za čovjeka koji nam je teorijski

osvijestio postmodernu. Ipak – treba čitati *Inteligenciju zla ili pakt lucidnosti*. Zašto? Baš zato što smo odlučili sklopiti pakt i sa samim đavлом kako bismo nešto promijenili!

Marijan Krivak

Henri Madelin, *Refaire l'Europe – Le vieux et le neuf* (Iznova stvarati Europu – Staro i novo), Pariz, Rocher, 2007, predgovor Jacquesa Delorsa, 218 str.

Henri Madelin (r. 1936) svećenik je, teolog i redovnik Družbe Isusove, početkom 80-tih godina i njezin francuski provincijal (1979-1985). Od 1996. do 2004. godine HM je bio glavni urednik ugledne isusovačke mjesečne smotre *Etudes* koja izlazi u Parizu već sto pedeset i dvije godine, ravnatelj isusovačkog sveučilišnog Centra *Sèvres* (filozofija i teologija), te predavač na *Institutu političkih znanosti* u Parizu. Bogata bibliografija HM u posljednjih trideset i pet godina impresionira i širinom i dubinom: od isusovcima bliske teme Kine, preko dileme kršćanina u politici, odnosa prema socijali i prema ideologijama, do tema energetike, laicizma, globalizacije, moderniteta, mladeži i europskih integracija. Prije nego što predstavimo

njegovu posljednju knjigu, evo nekoliko navoda koji dobro ocrtavaju HM – tog *svjetionika katoličke intelektualnosti*, kako ga je definirao jedan ugledni pariški tjednik:

Kršćanin treba da nauči govoriti na laički način o stvarima Božjim, a na religiozan način o stvarima svijeta.

Biti kršćanin, znači biti dio manjine... a prirodni refleks manjine jest afirmirati se.

Duhovno je neodvojivo od tjelesnog i to u ime vjernosti Kristovu utjelovljenju. Vjerujem u zaraznost istinske dobrote... i radosti.

Ako se hoće promijeniti svijet, tada treba, da bi se doseglo njegovo središte, ophodariti na njegovim granicama... i ploviti ne samo na granici laiciteta/vjere, nego isto tako na granici Francuske/Europe/svijeta i ne povući se u sebe.

Treba osloboditi siromašne, ali isto tako osloboditi i bogate kad postanu zatočnici svoje vlasti i svoga okružja.